

Bir Kere Yükselen Bayrak Bir Daha İnmez Mehmet Emin Resulzade

Sebahattin Şimşir

İstanbul, Post Yayınevi, 2019, 176 Sayfa, ISBN: 978-605-7682-03-1

Yasemin KALENDER*

Türk Dünyası Tarihi'nin ülkemizdeki önemli temsilcilerinden biri olan Sebahattin Şimşir Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini Ege Üniversitesi'nde almış, çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliği yapmış ayrıca Türk Dünyası Tarihine ek olarak, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Türk Kültürü gibi alanlarda seçkin çalışmalara imza atmıştır. Birçok kitap ve makalesi alana ışık tutması bakımından önem arz etmektedir. Tanıtıma konu olan “*Bir Kere Yükselen Bayrak Bir Daha İnmez Mehmet Emin Resulzade*” adlı eseri ise Post Yayınevi tarafından okuyuculara sunulmuştur.

* yaseminnkldr@gmail.com

176 sahife olan bu eserde Türk dünyasının abide şahsiyetleri arasında gösterilen Mehmet Emin Resulzade'nin hayatı, faaliyetleri ve düşünceleri üzerinde durulmuştur. Mehmet Emin Resulzade'nin yalnızca siyasi hayatı ile sınırlı kalınmamış, aynı zamanda sosyal-kültürel düşünceleri ve özellikle Türkiye'deki hayatı ve buradaki meselelere bakışı da değerlendirilmiştir. Türklük ve Azerbaycan istiklali uğruna bir ömür veren, davasında yılmadan mücadele gösteren Mehmet Emin Resulzade'nin hayatının böylesi geniş bir perspektif ile kaleme alınmış olması, alandaki ihtiyacı karşılaması bakımından değerlidir.

Eser sekiz ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık "*Azerbaycan'ın İşgali*" adını taşır. Burada Azerbaycan'ın İşgalindeki tarihsel süreç hakkında genel bir perspektif çizilmiştir. Ayrıca Rus işgal ve istilasına karşı sürdürülen yüz senelik mücadelenin, Azerbaycan Türkleri ve Mehmet Emin Resulzade önderliğinde 28 Mayıs 1918'de bağımsızlıklarını ilan ederek neticelendiği vurgulanmıştır.

İkinci başlık *Hayatı* şeklinde isimlendirilmiştir. Burada Mehmet Emin Resulzade'nin vatan ve istiklal mefhumlarının daha çocukluk yıllarından itibaren kalbine yerleştiği vurgulanmaktadır. Mehmet Emin Resulzade henüz 18 yaşında iken halkın hürriyete kavuşmasını ve ülkedeki milli hisleri uyandırmayı amaçlayarak Müslüman Gençlik Teşkilatı'nı kurmuş ve Çarlık aleyhindeki fikirlerini çeşitli yayın organlarında açık yüreklilikle ifade etmeye başlamıştır. Burada Mehmet Emin'in gençlik yılları ile alakalı olarak bir noktaya dikkat çekmek isterim. Yazar eserin bu bölümünde Mehmet Emin Resulzade'nin babasının ebeveynliği hakkındaki şu sözlerine yer vermiştir; "*Çarlık aleyhine fikirlerimi ihtiva eden Himmet bir defa babamın eline geçti ve çok sinirlendi. Ama sinirine bakmayarak, üzerinde çok durmadı. Beni inandığım yolda kendi fikrimle baş başa bıraktı.*" Bu anlatı, içerisinde bazı püf noktaları barındırıyor. Örneğin; Mehmet Emin Resulzade gibi abide şahsiyet olmanın bir reçetesi olsaydı bu reçetenin en üstünde fikrin bastırılması değil; kişiye tanınan fikir özgürlüğünün gerekliliği yer alırdı. Babasının gösterdiği bu ebeveynlik örneği, Mehmet Emin Resulzade'nin ömrüne tesir etmiştir; o, fikir ve mücadelesini hayatı boyunca umutsuzluğa düşmeden devam ettirmiştir.

Bu bölümün devamında Resulzade'nin dergi ve gazetelerde yazdığı makaleler sebebiyle tutuklanarak İran'a sürgün edildiği ve sonrasında İran'daki faaliyetlerine değinilmiştir. Sürgünden sonra Resulzade, İran'ın Rusya nüfuzundan kurtulması yönünde sert yazılar yazmaya başlamış, İran Demokrat Partisi'nin kurucularından olmuştur. Resulzade'nin buradaki faaliyetlerinden rahatsızlık duyan Rus yetkilileri, İranlı yetkililere baskı yaparak Resulzade'yi buradan sınır dışı ettirmişlerdir. İran'ı terk etmek zaruretinde kalan Resulzade 1911 yılında Türkiye'ye gelmiş ve burada Türkçü faaliyetlere katılarak, Türk Ocağı'nın müdavimlerinden olmuştur. Ayrıca Ziya Gökalp'in tahlil edip tekmilleştirdiği Türkçülük fikri, Resulzade'ye büyük tesir etmiştir. Resulzade'nin Türkiye'ye ilk gelişi 1913 yılına kadar sürmüştü, Çar hükümeti tarafından ilan edilen af ile Azerbaycan'a geri dönmüştür. Mehmet Emin Resulzade Türkiye'de iken, gelecekte Azerbaycan'ın istiklalini gerçekleştirecek Milli Musavat Partisi'nin kuruluşuna ön ayak olmuştur. Bölümün devamında ayrıca Azerbaycan Türkçülerinin fikirlerini yayan Açık Söz gazetesinden de bahsedilmektedir. Bu gazete milli bir ruh taşıması açısından

önem arz eder. Devamında ise Kafkasya Müslümanları Kurultayı ve Umum Rusya Müslümanları Kongresi'nden bahsedilir. Kurultay ile alakalı olarak bütün Türk boylarının çeşitli görüşteki temsilcilerinin fikirlerini birbirleri önünde açıkça belirtmiş olmalarının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca kurultayda mühim kararlar alındığı fakat hiçbirinin bağlayıcı gücü olmadığı belirtilmiştir.

Mehmet Emin Resulzade'nin daha gençlik yıllarından başlayan mücadelesi 28 Mayıs 1918'de Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanı ile sonuçlanır. Ancak bu huzur dönemi yalnızca 23 ay kadar sürer ve Ruslar 27 Nisan 1920 tarihinde Azerbaycan'ı istila ederek bağımsız devleti ortadan kaldırırlar. Yazar eserin devamında Resulzade ve Stalin arasında kurulan dostluk zemininden bahseder. Resulzade Azerbaycan istilasından sonra Stalin'in teklifi ile Moskova'ya gider ve burada iki yıl faaliyet gösterir. Yazar Stalin'in Resulzade'yi Moskova'ya götürmesindeki asıl amacının onu manen öldürmek olduğunu fakat Resulzade'nin hiçbir zaman bu tuzağa düşmediğini belirtir.

Üçüncü başlık "*Muhaceretteki Hayatı*" şeklinde isimlendirilmiştir. Moskova'dan sonra ikinci kere Türkiye'ye gelen Resulzade burada önemli faaliyetlerde bulunmuştur. İlk milli vazife olarak "*Azerbaycan Cumhuriyeti-Keyfiyet-i Teşekkülü ve Şimdiki Vaziyeti*" isimli eserini yayınlamıştır. Sonrasında ise Firdevsi'nin Şehnamesinden ilham alarak "*Asrımızın Siyavuş'u*" isimli eserini kaleme almıştır. Bunun yanı sıra Resulzade İstanbul'a yerleştikten sonra Yeni Kafkasya ismiyle bir yayın organı kurmuş ve Azerbaycan milli davasını ayakta tutmaya çalışmıştır. Yazar Resulzade'nin bu dönemdeki diğer faaliyetlerinin konferans ve kitap yayınlarıyla devam ettiğini, İstanbul'da bulunduğu vaktin tamamını Azerbaycan davasına verdiğini, burada iken Rusya mahkûmu tüm topluluklarla ilgilendiğini vurgular.

Dördüncü başlık "*Avrupa'daki Faaliyetleri*"dir. Sovyetler aleyhine yazdığı yazılar sebebiyle Türkiye'den ayrılması gereken Resulzade faaliyet ve mücadelelerine Avrupa da devam etmiştir. Burada "*İstiklal*", "*Kurtuluş*" ve "*Die Befreiung*" isimlerinde gazete ve dergiler yayınlamıştır. II. Dünya Savaşı'nın sonlanması ile de Türkiye'ye geri dönmüştür.

Beşinci başlık "*Türkiye'deki Faaliyetleri*" şeklinde isimlendirilmiştir. Bu başlık altında Resulzade'nin fahri başkanlığını yaptığı Azerbaycan Kültür Derneği'nden ve devam ettiği yayın faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Bu dönemde "*Azerbaycan Kültür Gelenekleri*", "*Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı*", "*Çağdaş Azerbaycan Tarihi*" ve "*Azerbaycan Şairi Nizami*" isimli eserleri yayınlanmıştır.

Altıncı başlık "*İlmi ve Fikri Hayatı*" şeklindedir. Bu başlık çerçevesinde Resulzade'nin hâkim ve kâmil bir insan olduğuna ve çelik gibi bir azim sahibi oluşuna vurgu yapılmış, evliliği ve çocuklarından bahsedilmiştir. Ayrıca yazar, Resulzade'nin hem bir siyaset adamı hem de ilim adamı olduğuna değinmiştir. Ayrıca hayatını milli davaya vakfetmiş olduğu Resulzade'nin faaliyetlerini üç devreye ayırmıştır. İlk devre, Rus Çarlığına karşı hürriyet mücadelesidir. İkinci devre, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kuruluşunda gösterdiği müstesna çabalarıdır. Üçüncü ve son evre ise, harice çıkarak muhacerette yürüttüğü, istiklal ve kurtuluş mücadelesidir.

Yedinci başlık “*Resulzade'nin Düşünceleri*” ismini taşımaktadır. Yazar bu başlık altında Resulzade'nin Türkiye'deki Milli Azerbaycan matbuatı başta olmak üzere çeşitli yayın organlarında çıkan çalışmalarını ışığında düşüncelerini ortaya koymaya çalıştığını ifade etmektedir. Buradaki alt başlıkları şu şekilde sıralamak mümkündür: “*Azerbaycan Cumhuriyeti ve Resulzade*”, “*15 Eylül ve Resulzade*”, “*27 Nisan ve Resulzade*”, “*Azerbaycan'da Ruslaştırma ve Resulzade*”, “*Millet Milliyet Milliyetçilik ve Resulzade*”, “*Musavat Partisi ve Resulzade*”, “*Demokrasi ve Resulzade*”, “*Sosyalizm Komünizm ve Resulzade*”, “*Çeka ve Resulzade, Kafkasya ve Resulzade*”, “*Şark ve Resulzade, Yeni İktisadi Siyaset ve Resulzade*”, “*Liberalizm ve Resulzade*”, “*İran Meşrutiyeti ve Resulzade*”, “*Türkçülük Türk Birliği ve Resulzade*”.

Eserin sekizinci ve son bölümünde “*Türkiye'nin Meselelerine Bakışı*” başlığı ile Resulzade'nin Türkiye'de yayımlanan yazıları ışığında yaşadığı dönemde karşılaştığı meselelere bakışı ele alınmıştır. Burada Türkiye'de bulunduğu yıllarda özellikle 1918-1922 yılları arasında ülkenin sıkıntılarına kayıtsız kalmayıp kendisinin de katkıda bulunduğu ifade edilmiştir. Bunun devamında yazar Cumhuriyet rejimine geçildiğinde Resulzade'nin Türk ve İslam dünyasının önemli bir ülkesi olan Türkiye'nin bu rejime geçmesini memnuniyetle karşıladığını belirterek bu konudaki bazı değerlendirmelerine yer vermiştir. Ayrıca Şeyh Sait İsyanı, Musul Meselesi, Atatürk'e İzmir Suikastı ve Harf İnkılabı konularındaki değerlendirmeleri de bu bölüm içerisinde yer almaktadır.

Yazar eserine “*Resulzade Bibliyografyası*”, “*Resulzade'nin Özel Evrakı*”, “*Sonuç*” ve “*Bibliyografya*” kısımlarını ekleyerek son vermiştir.

Tanımımıza konu olan eser detaylı ve örneklerle zenginleştirilmiş bir anlatımla okuyucuya sunulmuştur. İçerikte başlığı ile uyumlu bir anlatım izlenmiştir. Günümüzde, Türk dünyasının önemli şahsiyetlerini, Mehmet Emin Resulzade ve Azerbaycan'ı konu alan çalışmalar yetersizliğini korumaktadır. Bu noktada ele aldığımız eserin alanındaki önemli eksiklikleri tamamladığı aşikardır. Üzerinde pek fazla çalışılmamış olan bu konu, alandaki bundan sonra çalışacak olanlara katkı sağlayıcı ve yol gösterici niteliktedir.